5372

ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్పత్త్రిక.

కాకినాడ.

రెండునెలల కొకసారి ప్రకటింపఁబడును.

సంపుటము ౨౨.	శ్రీముఖనామసంవత్సరము ఆశ్వయుజకార్తికమాసములు.	సంచిక ౪.

ఆంధ్రీ-తద్విశిష్టత.

—॥ మహాకవి కాశీభట్ట కృష్ణరాయశాస్త్రిగారు, సాలూరు ॥—

ఆంధ్రీతద్విశిష్టతా ప్రతిపాదనాకార్య మాంధ్రునకు జన్మస్వామ్యమును సహజధర్మమును నైనను నాంధ్రేతరుఁ డన్న యాంధ్రీతద్విశిష్టత శ్రావ్యతరమనియు నత్యంతవిశ్వాసపాత్ర మగు ననియు ననుట ప్రమాప్రబోధికులకుఁ బరమహర్ష కారణ మైనను దత్ప్రమాతీతాత్మానుభవైకరంజితాంతరంగాంధ్రజనమండలమున కఖండానందసముత్పాదక మగువిషయ మాంధ్రముఖప్రణుతాంధ్రీతద్విశిష్టతానువాదకకార్య మగునను పటుమతిఁ బలుకు నన్ను మన్నింపరే నిలింపవాణీనితాంతకాంత త్రిలింగవాణీమనోనాథులారా ?

ఆంధ్రు లనియు నంధ్రు లనియుఁ బిలువఁబడు నీయాంధ్రులవాణియే యాంధ్రి యగును. ఇది యత్యంతప్రాచీన మగుభాష యని యైతరేయశ్రుతిముఖమున నెఱుంగుదుము. అత్యంతశ్రావ్య మని "తెలుఁగులెస్స" యనుకృష్ణరాయోక్తియు "Telugu is the Italian of the east" "ఆంధ్రి ప్రాచ్యేటలీ భాష యనఁగఁ జెల్లు" అను పాశ్చాత్యపండితుని (C. P. Brown) వాక్యమువలనను సుదృఢముగ ననఁగలము. మధురాతిమధుర మాంధ్ర మని యాంధ్రానుభూతియయ్యు నాంధ్రవాఙ్మయము నన్నయపూర్వ మగునది లభింపదే యని మాత్రము వాఙ్మయప్రాచీనత్వస్థాపనాభిలాషులకుఁ గొంత తద్విషయమున విషాద ముండకపోదు. అయినను నన్నయపూర్వమున నేరూపముననో వాఙ్మ

య ముండెనని వాఙ్మయవికాసక్రమశాస్త్రజ్ఞు లంద అంగీకరింతురు. వాఙ్మయా లాభమును నెపముగఁ గొని తమిళ మాకాశమున కాదినే సృష్టింపఁబడె ననియుఁ దజ్జన్య మాంధ్రం బనియు ననుట యనుచితము. ద్రావిడశబ్ద మార్య వాఙ్మయమునఁ బ్రాచీనప్రయోగము లభింపదు. ప్రపంచమున నెందును వాఙ్మయము లేని యాయతిదురూహ కాలమునఁ బావన వేదవాఙ్మయ ముదయించెను. ఆ దాదివేద మను 'ఋగ్వేద'మున "ఆంధ్ర" స్మృతి గలదు. ఆంధ్ర మతిప్రాచీనము నతిమధురము ననువాదము సుస్థిరము.

ఆర్యసంప్రదాయ మాంధ్రులకుఁ బిత్రుపైతామహక్రమాగతము. ద్రావిడసంప్రదాయ మాగంతుకము మాధ్యమికమును నగును. ఆంధ్రులు పంచద్రావిడులలోనివా రని యనుటయుఁ గాలానుగుణ్యముగఁ దాత్కాలికముగ ననుటయే యగును. పూర్వవాఙ్మయమున లభింపదు. ఇంతకును నన్నయ్యభట్టారకుఁడే తనభారతమున నొకచో ద్రావిడులను స్వేతరులనుగఁ బేర్కొని గర్హించుటవలన నన్నయ్యనాఁటికి నాంధ్రులు తాము ద్రావిడుల మని యనుకొనలే దని స్పష్టముగఁ జెప్పవచ్చును.

మ. ద్రవిడాభీరతురుష్కబర్బరపుళిందవ్యాఘ్రదుష్టంబునై యవనీభాగము పాడగున్ ....(ఇత్యాది)

దక్షిణాపథమువా రగుదురా యన్న నగుదు రనియే ప్రత్యుత్తరమిచ్చితీఱవలయును. అగుచో దాక్షిణాత్యు లనియు వారు ద్రావిడవాచ్యు లనియు నట్లగుట నాంధ్రులు ద్రావిడు లనియుఁ దర్కించుట నిష్ప్రయోజనము. సంప్రదాయముగ నఱవమువారు ద్రావిడు లని పిలువఁబడుచుండుటచేతనే యాంధ్రదేశమున స్థిరపడియుఁ గొందఱు ద్రావిడుల మని యనుకొనుచున్నారు. అట్లే వ్యవహరింపఁబడుచున్నారు. ఇఁక నాంధ్రు లట్టివా రన్యదేశములయం దాంధ్రు లనియుఁ దెలుంగు లనియు వ్యవహరింపఁబడుచున్నవా రగుటనాంధ్రులు ద్రావిడులు గారు.

ఆంధ్రు లనార్యులా:—దస్యుగణపతితు లగుటనాంధ్రులు దస్యులు ననార్యులు నని యనుటయు నబాధితము గాదు. శప్తార్యులు విశ్వామిత్రపుత్రులు దస్యుజాతివా రనుట యసంగతవాక్యము. మఱియు నైతరేయబ్రాహ్మణ మైతిహాసికబుద్ధితో [illegible] [illegible]తో [illegible]ది గాని సిద్ధాంతవాక్యముగఁ బలుకను [illegible] యాంధ్ర ప్రాచీనత్వమాత్రోపయోగి యని గ్రహించుటయె

సముచితవాదసరణి యందును. మనుస్మృతి మున్నగువానిలోఁ గల వాక్యములు సమన్వయము చేసికొన్నఁ బూర్వోత్తరవిరోధము లుండవు. ఆమనుస్మృతిశ్లోకమును దదనుపాదకశ్లోకములును బ్రక్షిప్తములుఁ బ్రమత్తములు నని యన్యోవ్యాఖ్యాతలే యభిప్రాయపడిరి. మఱియుఁ గొన్నింట నాశ్లోకములే లేవు. అట్లగుటచే నాంధ్రులు దస్యులు గారు. పురాణములలో నాంధ్రచాణూరాదులు రక్కసులు గలరు. వారు తాత్కాలికాపరవాచ్యు లని నాసమాధానము. శ్రీకృష్ణునితల్లి యార్యజాతయై మేనమామ కంసుఁ డసుర గాలేదా. ఇట్టివే పౌరాణికములు. వేదములలో నొకచోటఁ గృష్ణుఁడు దస్యుఁ డని యున్నది. కాని శ్రుతిస్మృతిపురాణేతిహాసాదుల నన్నింట నాంధ్రప్రశంస గలదు. ఖండాంతరులు వర్ణించిరి. అట్లగుట సంప్రదాయసిద్ధముగ నాంధ్రత్వ మవిచ్ఛిన్నముగ నాఁటఁగోలెఁ దామరతంపరై పెంపుగాంచుచున్న దన్నఁగా దనువా రుండరు. అయినను "But the Andhra Kings and the Andhra tribes have disappeared without any trace from the second century" శ్రీనివాసయ్యంగా రనువారు "Indian Antiquary" అనుపత్రికలో వ్రాసిరి. ఈవ్రాఁత సాహసము. ఏదో శాసనమునఁ గానరా దనునెపమున విమర్శకులు వేగపడుట తగవే? అట్లే యగుచో దేశగానము (Notional Anthem) న రవీంద్రకవీంద్రులు మన "ఆంధ్ర" శబ్దమును జేర్పలేదు, కాన, మన మున్నను లేనివారమే యగుదుమా! వాదమర్యాద యాకితియున్న నేది యేమిగాదు. అది యట్లుండనిండు. వాఙ్మయాధారమున నాంధ్రులు ప్రాచీనులు నార్యులనియే సుదృఢముగ నిర్ణయమగును.

ఇఁక మఱొక్కయెత్తువ్వెత్తుగఁ బన్నుదురు. శబరపుళిందాది సాహచర్యమున నాంధ్రశబ్దమును స్థానపరీక్షఁబట్టి శబరాదితుల్యదస్యువాచక మని యందురు. కాని యందలిశాబ్దనియతి నరయరు. అల్పాచ్ఛాద్యమున దాక్షిణాత్యజనకథనానుక్రమమున నాంధ్ర మని వాడి రనుట మఱతురు. ఆచారవ్యవహారము లనార్యములు గావని యెట్టివాఁడు నెఱుంగును. ఆంధ్రుల యాచారములు యథార్థ్యము లైనట్లే యితరభాగములవారి యాచారములును గావని చెప్ప సాహస మని యనుకొన రని యనుకొందును. విశ్వగుణాదర్శములలో ననేకులు గర్హింపఁబడలేదా; ప్రాచ్యశాస్త్రపద్ధతి నెంత నిర్గ్రించినను నాంధ్రు లార్యేతరు లనువాద మణుమాత్రమును నిల్వదు. కావునఁ బాశ్చాత్యులపద్ధతి నవలంబింతురు. అగుఁగాక.

కాపాలికనిర్ణయశాస్త్రము:—వీరిసిద్ధాంతములు విభిన్నములై సర్వసామాన్యాంగీకృతములు గానిదై యున్న యీశాస్త్రమును కూలంకషముగ నరయుచో నెఱుగఁదగును శాస్త్రజ్ఞాభిప్రాయదార్ఢ్యమన్నింట నట్టిదే కానిండు. అయినను విమర్శింతము. "The Aryan type......is marked by a relatively long (Dolichocipheli̇c) head a straight finely cut nose (Leptorrhine) a long symmetrically narrow face, well developed regular features and a high facial angle"— Haddon-Study of Man—

ఇట్లు తద్దేశాధారముగ సిద్ధాంతాభాసములను వ్రాయుచుండుట పరిపాటి యయ్యెను. అట్లగుచో "భద్రాంత మిదగిరిశరీర" మ్మను ధర్మముగల యార్యుల కపాలాద్యంగోపాంగములు పరీక్షకు లభింపవు కావున నీశాస్త్రము గగనపుష్పమని సమాధాన మియ్యరాదా ?

అన్నిదేశములలో జాతినిర్ణాయకసూత్రము లేవి పాటించిరో వానిని మనదేశమున వినియోగించుచో ఫలిత మేమగునో చూతము గాక. అంతకు నీసిద్ధాంతములను సందిగ్ధాసందిగ్ధములుగ గ్రహించుటయే తగవు. "The general conclusion seems to be that in Europe the influence of race is to a great extent observed by other factors... ..

Indian Empire—Ethnology and caste.

ఇతరవిషయసమన్వయము గావలయు నని పాశ్చాత్యులే సమ్మతించిరి. ఇఁక మనయార్యులీకపాలాద్యంగపరీక్ష జాతినిర్ణాయక మనక భావిభూతినిరూపక మనియు నది సాముద్రికశాస్త్ర మనియుఁ జెప్పిరి.

శ్లో॥ ఉన్నతనాసః సుభగః గజనాస స్స్యా త్సుఖీ......

మస్తక మిభకుంభనిభం భూమిభుజామ్......ఇత్యాది సాముద్రికశాస్త్రోక్తులరయఁ గపాలజ్ఞులని యదే యేమో యనుకొనఁగూడదా ? ఆంగ్లులును నీయార్యమార్గమును ద్రొక్కిరి. 'A round head invariably denotes a slow thinker' అని యనిరి. కావునఁ గాపాలికులుఁ దదంతఃపాతులు నన్నవానిఁ బట్టి యార్యులు దస్యులనియో ద్రావిడు లనియో నిశ్చయింప నలవిగాదు. మఱియు ద్రావిడ మేది యని చెప్పుట కష్టతర మనియుఁ గొందఱందురు. A more intricate Problem, however, is the settlement of the so called Dravidian question."—B. S, Guha-Ph. D., గా రనిరి.

సంఘము:—ఆర్యసంఘము నార్యమతమే యాంధ్రులది యగుటను నయ్యె ఋషులగోత్రములవా రగుటను నాంధ్రు లార్యులే. వేదములు శాఖలు నన్నియును యథార్థ్యము లగుట నాంధ్రు లార్యులే యగుదురు.

భాషాశాస్త్రము:—అన్నియును విక్షిప్తము లగుట విక్షేపములాగు భాషాశాస్త్రమునుబట్టి యాంధ్రులు ద్రావిడు లని నిర్ణయించి యాంగ్లజనుల నందఱ నించుమించు తనవలెనేఁ జిక్కించుకొన్న 'కాల్డువెల్లు' పండితునకు ద్రావిడు లందఱుఁ గృతజ్ఞులు కావలయును. ఈపండితుని పరిశ్రమమునకుఁ దోడు శ్రీశేషగిరిశాస్త్రిగారి కృషియు నవ్వల నందఱకష్టమును నేకమై ద్రావిడవంశ మని యొకబలవద్భ్రాంతిస్థానార్థము సిద్ధమయ్యెను. భాషావిషయ పరిశోధనములు జరుగకున్నను "కాల్డువెల్లు" గారి యడుగులజాడల నంద ఱేఁగుచున్నారు. సందేహించినవారిని శుష్కచ్ఛాందసు లనుచున్నారు.

పాశ్చాత్యులు "ఫైలోలజీ" యనునదియే ప్రాచ్యులశిక్షాశాస్త్ర మని యెఱుఁగవలయును. ద్రావిడభాషావర్గ మని యాంధ్రము ననుటకుఁ జూపిన హేతువు లెల్లను ఖండించుచుఁ దెలుపఁదలఁచిన నొకమహాగ్రంథ మగును, గావున, సంగ్రహించి తెలిపెదను. పదములు, పదార్థములు, సంఘటన, వ్యాకరణపద్ధతి, విభక్తి, తదర్థానుబంధక్రమము మున్నగునవి సదృశము లయి సన్నిహితము లయి యుండుటచే నీయాంధ్రము ద్రావిడవర్గమునకుఁ జెందిన దని యనవలసివచ్చును. ద్రావిడవర్గ మని పేరు పెట్టుటకంటె నాయభిప్రాయమున నాంధ్రవర్గ మని పేరు పెట్టుట యుచితతర మని యందును. వింధ్యకు దక్షిణమున నున్నవర్గ మంతయు నాంధ్రవర్గ మనియే పిలువవలయును. అట్లే వైదికశ్రుతి గలదు. పురాణములయందును నాంధ్రదేశము నిషేధింపఁబడ లేదు. ఇంతయేల? ఆర్యభాషాతదుచ్చారణసామగ్రీ సాదృశ్యము వైదికమున లౌకికమునను యథాశిక్షితముగ నాంధ్రమునఁ దక్క మఱి యేయితరదాక్షిణాత్యభాషలయందును లేదు. "అ" వర్ణమును 'ఒ' వర్ణముగఁ గొంద ఱుచ్చరింతురు. కొంద ఱేమో యూఁత నుచ్చరింతురు. 'ఋ' 'ౠ' వర్ణంబుల గతి యెట్లయ్యెనో విజ్ఞు లెఱుంగుదురు. క, చ, ట, త, ప, వర్గంబులను గో, చో, టో, తో, పో, వర్గఁబులుగను మఱికొందఱు క జ చ ఞ లు గను గొంద ఱూఁతలు విసరులతోడను బలుకఁ దెలుఁగునుశికారముల పొందికకు మెచ్చుకొనితీరవలయునుగదా! అఱవలకు సరళములే లేవు. వర్ణోచ్చారణమున నాం

శ్రుతిమార్గము యథార్థ్యమనరా? అక్షరాకృతులును నార్యసమ్మతము లగు నను ట కుదాహరణముగ రెండుమూఁడక్షరములఁ జూపుదును. అకారము శేషశాయి విష్ణువు. ఆకృతియు సర్పము నట్లే యగును. "ఇ" బ్రహ్మాకృతి. ఆకార మాతృజాతాకృతి నొందినది. దానికది యర్థమగుటయే ప్రమాణము. ఉకార మాహేశ్వరాకృతి. దక్షిణామూర్తియు శిరమున గంగయు నున్నయాకృతి. 'క' కాముని యాకృతి. ఆతనియాకృతి ప్రతీకలక్ష్య మగుట నెక్కిడిన ధనువునాకృతి 'క' వర్ణముని గ్రహింపుఁడు. ఇట్లే సర్వవర్ణములకు నార్యసంప్రదాయార్థములు గలవు. నాయాక్షరికోపన్యాస మను గ్రంథ మరయుఁడు. అందు విపులముగ నీయంశము వ్రాయఁబడెను. మంత్రశాస్త్రములో నున్నట్లే యక్షరక్రమము గలదు.

పదములు:—హలంతముగ నుచ్చరించుట యస్వాభావికము. ఆంధ్రమున కాకపటపద్ధతి లేదు. పద మనుటకు మాటయని యాంధ్రమునఁ గలదు. పద మనునప్పుడు బ్రహ్మాండమైనంత శాస్త్రచర్చ గలదు. సుబంతమా తిజంతమా తదుభయమా శక్తమా యని యనేక ప్రకారముల వివదింపవలసి వచ్చును, కాని, "మాట" యనునప్పు డేచిక్కును లేక పదమునకుఁ గలయఖిలచ్ఛాయలును మాటయందుఁ గలవు. మాట యనఁగా వాక్య మరియు నర్థ మగును. పదమునకును నట్టియర్థమే వ్యాకరణపారీణులు చెప్పఁదొడంగిరి అట్టిమాటలు హలంతము లగుట యస్వాభావిక మని హల్లులు పాక్రములుగ నుచ్చరింపవలసిన సంప్రదాయమే నొక్కిచెప్పును. మఱియు నుచ్చరించునపుడును గడుఁగష్టమనియే యొప్పుకొనును. ఇంతకును నాంధ్రమున మాధుర్యము గల దనుట కీయజంతత్వమే ప్రధానాంగము. పూర్వము భాషాసంప్రదాయ మజంతవంతమై యఖిల ప్రపంచమున నుండెనేమో యని యేకాక్షరకోశపరిశీలనమున స్ఫురింపకమానదు. పొల్లు హల్లుగ నున్న యేకాక్షరపద మొక్కటేని లేమి కేమికారణము కల్పింతురో? కావుననే వైదికమునను లౌకికమునను గల హలంతపదముల నుచ్చరించునప్పు డుచ్చారణమాత్రప్రయుక్తాలంబస్వరములను వాడుట కలదని యొప్పుకొని తీరవలయును గదా !

ఇట్టిపదముల యుచ్చరితరూపము సంప్రదాయవేద్య మనియే వేదజ్ఞనమయము. కాని వేదమునందే యాస్వరప్రాధాన్య మనియు లౌకికమున కక్కఱలే దనియు ననుచున్నారు. అట్లన్నను దత్త్వపరిశోధనమువలన లోకమునకు స్వర

ప్రాధాన్యమున్నదని యెఱుంగుదురు. ఆలంకారికులును శబ్దార్థనిర్ణయవృత్తులలో స్వరమునుగూడ గ్రహించిరి. కాని "కాకు" స్వర మనిరి. అయినను వ్యాకరణమునఁ గలసమాసధాత్వాదిస్వరములు లోకమున నెట్లు చచ్చును; కావునలోకమునను స్వరము గలదని సమ్మతింపవలయును. ఆస్వరమాంధ్రమునఁ బ్రచురము గఁగలదు. అంతయును సంకరమై పోవుచున్నది. అది కాలధర్మము, ఆస్వరభ్రంశమే యపభ్రంశాదిభాషలకుమూలము. ఆంధ్రీశౌరసేన్యాదిభాషలకీస్వరవైస్వర్యమే మూలకారణము. ఇన్ని హేతువులఁబట్టి యాంధ్ర మార్యమనవలయును. ఆంధ్రమున "అగ్గి" అను పద మెట్లు వ్యుత్పన్న మయ్యెనో విచారింపుఁడు. "అగ్నే రంత్యహాలో లోపః। శేషస్య ద్విత్వమ్॥" అని విధించి యిది ప్రమాణమని చూపుట తగదు. ఏల లోపించి దానికి ద్విత్వప్రాప్తి కలిగెనో విచారింపఁదగును. ఆంధ్రోచ్చారణా సంప్రదాయము వ్యంజనమాత్రమును ద్విత్వము గావించుట యగునుగదా? 'అగ్‌న్‌ఇ' అను 'అగ్' అనుదాత్తమై 'ని' (న్ + ఇ) అనునది యుదాత్తమై యుచ్చరింపఁబడుటచే 'అగ్' 'అగ్గి' అని యు, 'ని' ఉదాత్తస్వరోచ్చరిత మగుట 'ని' పూర్వవర్ణవిలక్షణ స్వరవత్త్వమాత్రవ్యవధాపిత మగుట 'ని'లోని హలంశము పోయి నిలిచినపదమే 'అగ్గి' యయ్యెను. మఱికొంద ఱాయుదాత్తమును దీర్ఘస్వరభ్రాంతిచే 'అగ్గీ' యని యనిరి. వేఱొకకొందఱు 'ని' యనునంత్యమును స్మరించి పూర్వవర్ణమును గలిపి 'నిగ్' నిగ్గు, నివ్వు, నిప్పు, గ నుచ్చరించిరి గ, వ, ల వినిమయమువలన "నివ్వు" వ, వ, ల మార్పువలన (దీప—దివ్వె, వాపి—బావి) నిప్పుగాఁ బలికిరి. నిప్పే భ్రంశమై "నెరుప్పు"గ మాఱెను ఇట్లు స్వరవిశేషములఁ బాటించి దాఁటించినవారగుట నొక్కభాషయే పెక్కురూపములఁ బొందెను. బ్రిటనింగ్లీషు, అమెరికాయింగ్లీషు నన్నట్లు నిశ్చయముగ నాయాభాష లాయాదేశముల నుండుట మాఱిన యొక్కభాషయే యగును. ఆంధ్ర మనఁగ సన్నిహితదక్షిణమున స్థిరపడిన యార్యుల యార్యభాష యని యనవలయును. అట్లే తదితరములు గొన్ని గలవు. కావున నాంధ్ర మార్యభాష యగుచున్నది. మఱియు నీవినయము నూతన మగుట నగ్ని నగ్గి సేసిన సు మిగిలిన పదములకీ వ్యుత్పత్తిక్రమము పట్టునా యని శంకించి వాదమున కిప్పుడే స్వస్తి చెప్పవలదు. ఆ క్రమము పట్టినకడ నట్లును గాని నాఁడు వేఱొక సనాతనాచారమును ననుబంధమై యుండునని సమాధాన మిత్తును. ఇట్లన్నింటను నన్ని శాస్త్రములయందును గలదు.

కావునఁ గినిసి తనియకుండు. విని వివేకింపుఁడు. క్రమముగ నీస్వరవిశేషమే సాధారణముగఁ బదావయవశైథిల్యమునకుఁ గారణ మని యెఱుకపడును లెండు. ప్రకృత ప్రసక్త ప్రకరణానురోధముగఁ గొంచెము తెల్పితిని. భాషాపరిణామమునకు హేతు విది యొకం డని యనుటకుఁ దార్ష్టాంతముగఁ జూపితిని. ఇట్లేశిక్షాకర్తలును సూచించిరి. గీతియు, శీఘ్రియు, శిరఃకంపియు, లిఖితపాఠకుఁడును మున్నగువారు పాఠకాధము లని పిలువఁబడిరి. గ్రామ్యమే గ్రాంథికమైనట్లు, జీవుఁడే దేవుఁడైనట్లు, నీటిబొట్లే నీరధి యైనట్లు, పాఠకాధములే పాఠకమహాశయులైరి. నాఁటి వైదికభ్రంశమే లౌకికమై నాఁటియార్యభాషాభ్రంశమే యాంధ్రమై యాంధ్రభ్రంశమే యటవ మయ్యెను. ఆంధ్రమే యటవమను నభిప్రాయమునమున్న పరిశోధకపండితులును గొందఱున్నారు. స్వరవిశేష సమర్పక భాషాశాస్త్రవేత్త లాంగ్లులును గొందఱు గలరు. క్రీ శ 1877 లో నొకపండితుఁడిట్లే యుదాత్తాదిస్వర కారణకపదపదావయవ వ్యవస్థాపూర్వక తత్త్వశాస్త్రము నుపపాదించెను. కార్లువెర్న రను జెర్మానుపండితుఁడు. అవధానములలో జటామాలాఘనేత్యాద్యవధానములలో నుదాత్తాదిహేతుక ద్విత్వవిధానములు స్వరధర్మము లని యయ్యెశిక్షలలోఁ దత్తల్లక్షణములలోఁ గలవు. ఉదాహరణముగ నీక్రిందివచన మరయుఁడు.

వ. సంయుతో ద్వే హ్రస్వపూర్వోనుస్వారః ద్విత్వ మాప్నుయాత్॥
"ఘనద" కిర్గంస్స్వదాసీత్, అని యుదాహరణము. ఇట్లే మనయాంధ్రమునను గూడ "హ్రస్వా త్పూర్ణోఽపి భవేత్" అని కలదు.

ఇట్టిసంప్రదాయము లనేకస్థలములయందుఁ గలవు. వానినెల్లఁ జూప నీయలఁతివ్యాసము చాలదు. దిఙ్మాత్రముగఁ జూపుటయే పరిశోధకవ్యాస కార్య మగుటఁ గొన్ని చూపితిని. పదమును దత్స్వరూపమును బరామర్శింప నార్యభాషావర్గమునకే యాంధ్రము చేరును. అయినను దేశ్యము లనునవియు నన్యదేశ్యము లనునవియుఁ బదము లన్నింట నుండును. వైయాకరణులు వైదికమునను లౌకికమునను దేశ్యములయట్టివానినే నిపాతాదులుగ వ్యవహరించిరి. ప్రాకృతములలో దేశినామము లని యున్నట్లు హేమచంద్రాదులు చూపిరి. అట్లే యార్యభాషావర్గమునకుఁ జెందిన యాంధ్రిలోఁ గూడ నట్టివిభాగము గలదు. తత్సమము, తద్భవము, దేశ్యము, (అన్యదేశ్యమును) గ్రామ్యమును నని విభాగింతుము. గ్రామ్యమనునది వ్యవహ్రియమాణాఖిలభాషలలో నట్లే భాష

ప్రకాశక శాస్త్రములలో నుండవలసి వచ్చును. అది పదధర్మము. "శవతి" పదము గమనవ్యాపారమున నొకచో వ్యవహార మున్నను గ్రామ్య మై లౌకిక భాషనుండి తొలఁగి పోయెను. 'చనిపోయెను' అనువ్యవహారము వెళ్ళిపోయెను, అనువ్యవహారమునకు సమమే యైనను గమనకర్మమున వెళ్ళిపోయెననునదియే ప్రయోగింపవలయును. సాని స్వామిని యైనను నేఁడు కులటయయ్యెను. ఇట్లెన్నియో గలవు; విజ్ఞుల కెఱుకయే. ఇఁకఁ దత్సమతద్భవములఁ బట్టి యాంధ్రి యార్యవర్గ మనియే చెప్పవలయును. దేశ్యపదజాలమును దత్సాదృశ్యమును విమర్శింపఁ గర్ణాటాదులకు సన్నిహిత మని నిర్వచింతురు. కా దనలేము. కాని యేకదేశసామ్యమునుబట్టి సర్వదేశము తదనుబంధ మని యనుట న్యాయమా? కా దనియే భాషాశాస్త్రజ్ఞు లందురు. అట్లని తదధిక సంబంధము భాషావిష్కరణవిధానసాదృశ్య మనియు వ్యాకరణసంబంధ మనియు నిర్వచించిరి. అనేకశబ్దశాస్త్రజ్ఞు లీవ్యాకరణసంబంధము భాషావర్గీకరణమునకు బలవత్తమ మని సమ్మతించిరి. అట్లగుట నాంధ్రమునఁ గలవ్యాకరణసంబంధము ద్రావిడ మగుటను నాంధ్రము ద్రావిడ మని చెప్పుదురు. ఆనామకరణము మార్చుట లెస్సయని నాయభిప్రాయము. ఆంధ్రభాషావర్గ మని యనుచోఁ గతిపయపదసాదృశ్యఫలము సార్థక మగును. అయినను దత్తదేశ్యనామముల మూలరూపములఁ గొంత తడవి చూతము.

తమిళము.	తెలుఁగు.	గీర్వాణము.
తలై	తల	ధ్ర, ధర, మూర్ధ
కణ్	కన్ను	అక్షిణీ, (అక్షి)
మూక్కు	ముక్కు	ముఖ.
కై, శేయ్	కై, చేయి	కృ- కర, చాయత్ -
మిడఱు	మెడ	మేదస్సు
నెత్తోర్	నెత్తురు	న్యస్రమ్
అమ్మాళ్	అమ్మ	అంబా
అయ్యార్	అయ్య	ఆర్యః
అణ్ణాన్	అన్న	అగ్రణీః, అగ్రః
తంబి	తమ్ముఁడు	తక్మ
మామన్	మామ	మహామహః

ఊర్	ఊరు	పూర్
ఇల్	ఇల్లు	ఇలా
నిలం	నేల	నిర్ఋతిః
పూ	పూ	పుష్పమ్
మరుందు	మందు(మ్రానుది)	వాత్త్రకమ్
మగళ్	మగువ	మంగళా
తెరివై	తెఱవ	స్త్రీః
చుట్రం	చుట్టము	శ్రితః, శ్రితమ్
ఇరండు	రెండు	ఋతుః
మూన్రు	మూఁడు	మూర్తిః
నాన్గు, నాల్	నాలుగు	నానా
ఐన్దు	అయిదు	హస్తమ్
ఆఱు	ఆఱు	షట్, (ఆట్,)
ఏళు	ఏడు	సప్త, హేళిః.

ఇట్లనేకము లగుపదములు ద్రవిడమునను నాంధ్రమునను సమాన వర్ణకము లగునవి కలవు. కావున నాంధ్రము ద్రవిడమునుండి వ్యుత్పన్నమైన దని యందురు. కాదు సోదరీభాష యని యందురు.

మాతయా? సోదరియా?— మాత యన్నవాద మపాస్త మయినది, కావునఁ, బ్రత్యేకముగ నిప్పుడావాదము ఖాద్యఖాదన మని విడిచి సోదరి యన్న దాని వాదమును గ్రహింతము. అజ్ఞాత మగు నొకమూలభాషనుండి ద్రావిడభాష లనఁబడునవి వచ్చి యుండవచ్చు నని యు నామూలవాణియే ద్రావిడమాత యని యు నించుమిం చాంగ్లులు తెచ్చిపెట్టిన యార్యభాషా మాతవంటి దానిని బ్రతిష్ఠించి పుష్పాంజలు లిడువాదము సేయుదురు. కాని యాంధ్రభాష యట్టిది కాదు. వైదికభాష యెట్టిదో యాంధ్రభాష యట్టిది. అట్లగుటచేఁ గర్ణాటాదిభాషలకుఁ దల్లి యాంధ్ర మగుచున్నది. క్రమమును జన్యజనకభావోపపత్తికముగనే యున్నది. కనుక యాంధ్ర మనఁగ నార్యమును నజ్ఞాతమును గలిసి యైన దని యుఁ దమిళ మనఁగ నాంధ్రము నజ్ఞాతమును గలిసి యైన దనియు నర్థ మగును. వ్యక్తియు దేశమును గలిసి యొక భాష యగును. మఱియు భాషాప్రాచీనత్వమును నిర్ణయించుట కత్యంతావశ్యత

నిరాతంకనిశ్చయోపాయము తదుచ్చారణక్రమ మగుటను నుచ్చారణమున హల్లాత్రాంతత్వము ప్రారంభభాషితములకుఁ బ్రాచీనభాషకు నుండుట యస్వాభావికము ననుభవదూరము నగుటచే నాంధ్ర మజంతపదక్రమవిన్యాసము గలదగుటఁ బ్రాచీనతమ మని నొక్కి చెప్పవచ్చును. అట్టి యాంధ్రమే ద్రావిడాదికి నాదిమాత.

క్రియాపదముల స్వరూప మరయ నీద్రావిడసంప్రదాయము పునరుద్ధరింపఁబడు నని యందురు. అదియును సుదృఢోపాయము గాదు.

తమిళము.	తెలుఁగు.	గీర్వాణము.
పో	పో	ప్రవతే- ప్లవతే
ఎయ్దు	ఎయ్దు	ఇయాత్
అడంగు	అడంగు	అధోగ
అడర్	అడరు	అటతి
తిన్	తిను	సినమ్
ఎదిర్	ఎదురు	వృత్ర
తొడర్	తొడరు	తోదః-సంసారారంభః
వెరుగు	పెరుగు	వర్ధతే.

ఇట్టి వనేకము లగుక్రియాపదములు వైదికము లయి యున్నవి. తమిళము ను దెలుఁగు ను నేపదముల సమానముగ నున్నదో యాపదములనే గ్రహించి గీర్వాణరూపములఁ జూపితిని, మఱియు ననేకము లగుప్రాచీనరూపములే యచ్చతెనుఁగులును వాడుకలో నున్నపదములును నగుచున్నవి. "బీసు, బీసుః, శప్, చెప్పు, చాప్రు, చ్యావ, శావ, పేశః, పసిడి, వాణః, మాట, మాయు, వాయి, నాళి, నుడి, నుతి, స్వన, అను, వల్గు, అగ్గు, రి, రేఁచు, రక్షస్సు, వృజ్-విడుచు, రుత్, రోయు, రోఁత, యాఱు, దుర్వీ, సన్ని, నసి, అఱి, హ్మృ, (కౌటిల్య) బియ్యము- బ్రహ్మ, ఇట్లెన్నియో యుండుటయే కాక యాంధ్రంబున సముచ్చయముగ నుపయోగించు "ఉన్" పదము వేదములోని "ఉ" పదము, "కమిద్వితిచత్వారః (నిరుక్త) కమ్-కన్, మొదలగునవి కలవు. అధికము త్రిలింగరంగమునఁ జూడఁదగును. క్రియానిష్పత్తివిషయమున ద్రావిడస్వార్గమార్గ మనుచున్నారు. అదియును వైదికమయి యున్నది. సంస్కృతములోని తత్పురుప్రత్యయ మగు "త్" అనుదానికి "ఉ" చేరి, తు ட దు

అగుచున్నది. భూ-ఊన్, త్ + ఉ, ఉండు, ఊ-అ, ఓ-అ (అవు-అగు) భవ్-ఇట్లు రూపనిష్పత్తి యగుచున్నది. ఈనిష్పత్తియే, విభక్తిసర్వస్థలమునఁ బట్టును. రాముఁడు, అనుదానిఁ దీసికొని చూతము.

రామ-త్ + ఉ, రామ్ అయి ఉండువాఁడు రాముఁడు-రాముండు, రాముణ్డు, అనురూపము లేర్పడినవి. "వాఁడు, వాఁ, తద్వాన్, అనురూపమే. వాఁడు" ఆంధ్రమున మతుబర్థమై యున్నది. ధనవాన్, ధనమువాఁడు, ఇత్యాదులు. ఒకప్పు డీవిషయమునే హిందూపత్రికలో శ్రీ, స్వామినాథ అయ్యరుగారు ప్రసంగించిరి. "All the pronouns in Dravidian languages have their source in Indo-Germanic languages". "న్టు" రూపమే "ండు" గ మారెనని శ్రీ జయంతి రామయ్యపంతులుగారి వాదము. శాసనలేఖకుల వైషమ్యమని నాసమాధానము. మఱియు వైదికభాషలోఁ బ్రథమాప్రత్యయ "మున్" అనునదియు 'రామ్-అన్-భువి-' అనునదియే యగుచున్నది.

పదము లన్నియు నొక్కరీతి నుదయింపమి ననేకవిధములఁ దచ్చరిత్రముల నరయవలయును ధాతురూపపదభాష మొకటి దగుటను ధాతువు ద్రావిడసాధారణ మగుటను క్రియాసిద్ధిలో ద్రావిడవాదసిద్ధి యున్న దని యందురు. "వచ్చు, తెచ్చు, పుచ్చు, మొదలగువానిని గ్రహించి "మెఆమెచ్చు" ను బుచ్చుకొని వాదించిరి. కాని యవియు వైదికసంప్రదాయమున నున్నవి. "వ్రజ్" వచ్చు, అని యయ్యెను. అందలి రేఫమే రూపాంతరములఁ బ్రయుక్త మయ్యెను. వ్రజరూపమున "కా" కారము చేర్ప, రాక యేర్పడును. ధాతువులరూపములఁ దీసికొనక నామరూపములఁ దీసికొని నిర్వహింపవలసి యుండుటయే పరిశోధకమర్యాదయు ను దత్స్వభావము ను నగును. Grammatical roots were derived from words. (Truths of Language). కావున, వచ్చు, 'రాక' కు సంబంధించినది. తెచ్చుట, అనియే నిలుచును. కాని కృత్తు రాదయ్యెను. కృదభావమునఁ దున్నర్థమును గైకొనవలయును. తే, తేరన్, అగును. "పుచ్చు" నామార్థము ధాత్వర్థభిన్నము కాన శబ్దాంతరమే పుచ్చు వచ్చితి ననున ట్లుండదు. కాని ప్రయోగము లున్నవి. కావున "పుచ్చవలయు" నను రూపములోఁ గూడ "పుచ్చు"గలుగుట నదియే ధాతువుగ గ్రహింపవలయును. ఇట్టివి రెండు క్రియలరూప మని గ్రహింపవలయును. పోవు + ఇంచు=పుచ్చు అయ్యెను. మెచ్చు-మెప్పు, నకు సంబంధించినయవి. కావున వీనిమూలరూప

ముల గ్రహించ ని ట్లగును. వచ్చు-వ, తెచ్చు-తేర్, మెచ్చు- మేప్, వ-వ్రజ్ రజ్, రాక, (రాగః- అయినట్లు) తేర్- తేవృ (దేవనే) మేప్- మేపృ-గతౌ) ఈ మొదలగునాధారములు గలవు. ఇఁక "కు, గు, చు, జు, ప్రభృతిప్రత్యయము లెట్లు వచ్చిన వను శంక మనకు లేదు. కాని ప్రత్యయములు పూర్వము పదములే యనుట సర్వశాస్త్రజ్ఞజనాంగీకృత మగుట నస్మ్యోధాతువుల యంత్యవర్ణములఁ బరీక్షించుట కంటెఁ గాలార్థప్రత్యాయకవర్ణకములఁ బరిశోధింపవలయును. వచ్చు + చున్నాఁడు, మొదలగురూపములు చూతము. వచ్చు-చ్, ఉన్న + వాఁడు, "చ్" కారము వర్తమాన మగుచున్నది, వైదికమునఁ గూడ "త్, తి" లు తదర్థము లగుచున్నవి.

'వచ్చెను- వస్తిని- వచ్చిరి. వచ్చేరు- వచ్చేడు- మొద లగునవి చూడ "వచ్చెను, వచ్చేడు" లోనున్న "ను, డు" లును, వచ్చింది, వచ్చేయి, లో, ది, యి, నామసంగ్రహము లగు నని బోధ మగును. నీవేను, వాఁడేను, ఇత్యాదులయందలి యవధారణార్థద్యోతక మగు, "ఎను" వంటిదే భూతమునఁ బ్రయుక్త మయ్యెను. అట్టియవధారణము వైదికమున, "ఇత్" ప్రత్యయమగును- వచ్ + ఇత్ = వచ్ + చ్ + ఇత్ - వచ్చిత్ వచ్చి- నిలిచెను, తరువాత నూతగఁ "ఎన్" వచ్చి వచ్చెన్, అని యయ్యెను. ఇట్టియూఁతలు చేర్పఁబడు నప్పుడు లింగభేద ముండదు. కొన్నింటికి వచనభేదము ను నుండదు. ఇట్లే క్రియాపదము లరయనరయ నత్యంతప్రాచీనవైదికవాఙ్మయమునకు నాంధ్రమునకును బరిణామ సంబంధ మున్నట్లు తోఁచుటచేఁ బ్రాకృతములును వేదభాషాసంప్రదాయములు ను నెఱిఁగిన యాంధ్రీమూలస్వరూపము తెల్ల మగు నని యాదును. వైదికమునం గాలవ్యత్యాసము విభక్తివ్యత్యాసము లెట్లున్నవో యాంధ్రమునను నట్లేయున్నవి. విశేషణవిశేష్యరూపసంబంధము స్థలవిశేషమును బట్టి యగుననుట యున్నిభాషలకును వర్తించును. పదశక్తివాదములో దిగవలసి వచ్చును.

ఇఁక వ్యాకరణరచనాసంప్రదాయము ను విశేషముగ వైదికమర్యాదనే యున్నది. ద్రావిడభాషలలోఁ గ్రియాపదము లక్కఱ లేకయే వాక్యము లుండు నని యు నార్యభాషలలోఁ గ్రియ యుండి తీఱవలయు నని యు నని యీవిశేషలక్షణ మార్యద్రావిడబంధమోక్షణ మగుచున్నారు. కాని కొన్ని క్రియాపదము లుండనక్కఱలేకయే వాక్యము లుండవచ్చు నని వైయాకరణసమ

యము. ఆంగ్లులును నట్లే తర్కించి "Logical verb is not a grammatical verb" అని యనిరి.

ఛందోవిషయమునను ద్విపద వేదమునఁ గలదు, తెనుఁగునను గలదు ఇట్లనేకవిషయములయం దార్యసంప్రదాయమైన యాంధ్రి యత్యంతము నాద్యమగుటను వర్గీకరణమున నాంధ్రవర్గమని యనుటయే శాస్త్రమర్యాద యగుటను నాంధ్రీగద్విశిష్టత యిట్టిదని చెప్పి యథార్థవాదముగ నాంధ్ర మహాంభ్రముఁ దభ్యసింపకున్న నధోగతి నొందు నని యుఁ దెలిపి మధురమధురమహితాంధ్రీకరకంకణనిక్వణనినదము చూచు కావీణానాదవినోదగానప్రమోద భరహృదయంబున నిదె పమ్ముద్రకుఁ గైమోడిచి వేఁడికోలుగ నానుడు లడరుతమని దీవన లిడ నెడనెడఁ దడఁబడని యెడఁదనసిపసందుల నందు, నణంకువమై మేకొనరే నాటూటనరే వినరే యనుచు నిదే జోహారు.

రెండు కాకతీయ శాసనములు.

ఈవ్యాసమున కనుబంధముగా ముద్రింపఁబడు రెండుశాసనములలో మొదటిది పశ్చిమగోదావరి మండలములోని తణుకు తాలూకా, జుత్తిగ్రామ మందు శ్రీసోమేశ్వరాలయములో నొకరాతిస్తంభము మీఁదఁ జెక్కఁబడియు న్నది. ఈసోమేశ్వరవిగ్రహము వాసుకిరవులచేఁ బ్రతిష్ఠింపఁబడుటచే దేవు నకు వాసుకిరవిసోమేశ్వరుఁ డనునామము కొన్నిశాసనములం దగపడుచు న్నది. రెండవశాసనము నైజామురాష్ట్రమందు, ఒరంగలుమండలము, భువనగిరి తాలూకాలో, కొలనుపాకగ్రామమందు శ్రీ సోమేశ్వరాలయములో నొకరా తిస్తంభముమీఁదఁ జెక్కఁబడియున్నది.

శాసనప్రతిబింబములను బట్టి పాఠము నిర్ణయించుట యైనది.

మొదటిశాసనములో-కాకతీయగణపతిదేవునకు రుద్రమమహాదేవి యను కూఁతు రుండినట్లును, ఆమెను, చాళుక్యవంశస్థుఁ డగువీరభద్రేశ్వరుఁడు వివా హమయి "ధాత్రీభారధురంధరుఁ" డయినట్లును, అతనిమంత్రి విష్ణు వనుపేరు గలవాఁడు తల్లాంబ యను తనతల్లికి సుకృత మగునట్లు ౧౧౮౧ వ శకాబ్దము నందు శ్రీ సోమేశ్వరస్వామి కఖండవర్తిదీప మొకటి సమర్పించినట్లు నున్నది. వీరభద్రేశ్వరుఁడు "ధాత్రీభారధురంధరుఁ" డనుటవలన మామగా రయిన గణ పతిదేవునిచేఁ గొంతదేశమునకు బరిపాలకుఁడుగా నియమింపఁబడిన ట్లూహింప వలసియున్నది.

రెండవశాసనములో, కాకతీయరాజవంశవర్ణనము పిదప గణపతిదేవు నకు రుద్రమదేవి యనుకూఁతురు పుట్టినట్లును, ఆమెను, చాళుక్యవంశజుఁ డగువీరభద్రుఁడు పెండ్లియాడినట్లును, లక్ష్మాంబామహాదేవులకొడు కగు ఇందు శేఖరుని "లెంక" యయినపోతినాయకుఁడు కొల్లిపాకలో కాలువ యొకటి త్రవ్వించినట్లు నున్నది. శాసనమధ్యభాగములోఁ గొంత గ్రంథపాత ముండు టచేత, ఇందుశేఖరవీరభద్రులకుఁ గలసంబంధము తెలియరాకున్నది.

రెండుశాసనములందును గూడ రుద్రమదేవి గణపతిదేవునికిఁ గూఁతు రయినట్లును, చాళుక్యవంశజుఁ డయిన వీరభద్రుఁ డామెకు భర్త యయినట్లు నున్నది. రుద్రమదేవి గణపతిదేవునిభార్య యయినట్లు మార్కోపోలో (Marco Polo) యను ఇటలీదేశస్థుఁడు పొరపాటునఁ దొల్లి వ్రాసియుండుటచే బలువు

రా వ్రాఁతనే నమ్మియుండిరి. ఇటీవల దొరకిన ప్రమాణములవలన రుద్రమదేవి గణపతిదేవుని కూఁతురే గాని భార్య కాదని తేలినది. ఈవిషయము పరిషత్పత్త్రికయం దిదివఱలోఁ బెక్కుసారులు నిరూపింపఁబడి యున్నది- ఇప్పుడు చారిత్రకాంశవిమర్శకు లీమతమునే సిద్ధాంతముగా గ్రహించియున్నారు. కాదనువా రెక్కడనయిన నొకరిద్ద ఱున్నచో వారిసందేహమును ప్రస్తుతశాసనములు నివర్తింపఁజేయఁ జాలియున్నవి. ఇవి రుద్రమదేవి గణపతిదేవుని పుత్త్రిక యని చెప్పుటయే గాక యామెభర్త పేరు కూడఁ జెప్పుటచేత భిన్నాభిప్రాయమున కవకాశము లేదు.

జయంతి రామయ్య.

(౪)

పశ్చిమ గోదావరీమండలములోని తణుకుతాలూకా, జుత్తిగ గ్రామములో శ్రీసోమేశ్వరాలయములో నొక స్తంభముమీఁది శాసనము. శాసనాధికారులు 1920 వ సంవత్సరములో సంపాదించిన శాసనములలో 343వది.

1 శ్రీమ (త్కా)కతివల్లభగణపతి
2 క్షోణీశచూడామణే ర్జాతా (రా)
3 జ్ఞ్యరమేవ రుద్రమమహాదేవీ (సు)
4 రూపాన్వితా తాం సౌభాగ్యబలా దు
5 దూహ్య విధివతు(త్) చాలుక్యవంశాగ్రణీ(ః)
6 ధాత్రీ భారధురంధరో విజయతే శ్రీ
7 వీరభద్రేశ్వరః । త(స్య)ంత్రీ నిజమంత్ర
8 పాటవధియా పాదా నిజస్వామినో
9 రాజద్రాజకిరీటకోటిఘటితే రత్నోత్క
10 రై భూషయం ఉత్సాహేన రిపూ న్విజిత్య
11 సమరే శత్రుప్రభాభంజనో విష్ణు విష్ణు
12 రివ ప్రభుత్వజనితః శ్రీకీర్తి తేజోనిధి(ః)
13 తల్లాంబాయా స్వమాతు(రద్య)సుక్రత...
14 ......సా సుపుత్రం శ్రీశాకాబ్దే శశాం
15 క(ద్విపశి)వగణితే రమ్యసామ్రాజ్యనాదా
16 దీపం ప్రాదా దఖండం త్రిభువనపతయే

17 దుత్తుకగ్రామధామ్న శ్రీమతోసిమీశ్వ
18 రాయ అరుణకిరణలసత్వా(ద్వా)సుకిస్థా
19 పితాయ.

(దీనితరువాతఁ గొన్నిపంక్తులు గలవు కాని, యవి, శిల మై పోవుటచేఁ జదువఁదగి యుండలేదు.)

(చ)

ఒరంగల్ మండలము, భువనగిరి తాలూకా, కొలనుపాక గ్రామములో శ్రీసోమేశ్వరాలయములో నొకరాతి స్తంభముమీఁది శాసనము.

—। పశ్చిమదిశ ।—

1 శ్రీశివమస్తు॥ అవ్యా ద్వరా
2 హ స్త్వం యస్య దంష్ట్రాగ్రే జ
3 యతి క్షమా। బోధాపేతాలి
4 బృందాగ్రశ్యామశుభ్రాబ్జ
5 కోరకం॥ అవ్యాజోద్దామ
6 భూయాసం భవతు భవతా(ం)
7 భూతయే దంతివక్త్రః పార్వ
8 త్యాః ప్రేమపాత్రం ప్రణతజ
9 నమనస్తోషపోషప్రదాయీ। స
10 ర్వేషా మర్ణవానాం జలమల
11 ఘుగలద్దానపాథః ప్రవాహై
12 రుద్వేలం సావకేషు కలయ
13 తి విహ్వ(లో) యస్య హస్తో విహ
14 స్తః॥ చాంద్రీ కలా దిశతు (వ) స్స
15 కలాం విభూతిం సాంద్రామ
16 లాఘుపరివాహిభి రంశుజాలైః
17 ఉజ్జీవయం త్యవిరతం భువన
18 ంసమస్తం భానోః కరైః ప్రతి
19 దినం పరివర్ధ్యమానా। ఆమ్నాయో
20 దారధామ్నా స్ఫురసిరుహాదృశ స్త

21 ష్ఠుషో నాభిపద్మే ధాతు స్త్రాతుః ప్ర
22 జానా మజనిషతభుజ(జాత్) భూభు
23 జో దుర్జయాఖ్యాః। వంశే తేషా
24 మభూవ న్నతులితవిభవాః
25 కాకతియ్యానరేంద్రాః కుర్వాణాః
26 క్షోణిరక్షాం నిజభుజపరి
27 ఘైర్జాగరూకానుభావాః॥ తద్గో
28 త్రే జని జన్మధామ మహస శ్శౌ
29 ర్యార్ణస్య క్షాంతిభూః కారు
30 ణ్యస్య గృహం సువేశ్మ యశసో
31 గంభీరతాయాః పదం। ఔదా
32 ర్యార్ణస్య నికేతనం గుణమణిశ్రే
33 ణ్యాః ఖని ర్మందిరం లక్ష్మ్యా స్సచ్చ
34 రితస్య కేలిసదనం స ప్రోల
35 రాజాహ్వయః॥ తస్మాజ్జాతో

—। దక్షిణదిశ ।—

36 ... ...
37 ణీశతి రతులదోర్దండవి
38 భవో యవీయాం స్తస్యాపి
39 త్ప్రమథితవైరిద్విపమ(దః)
40 మహాదేవం దేవం య
41 మనుజత ఫాలాక్షమ
42 హసం భుజంగవ్యాసంగో
43 ఝ్ఝితతను మమన్యంత (యం)
44 మనుజాః॥ తత్పుత్రో
45 గణపతిదేవనామధేయ
46 స్సంజజ్ఞే జలనిధిమేఖలాం
47 భువం యః। దోస్తంభే
48 మణివలయాచకార శైలై

49 ద్ధిర్గాగ్నైః ఫణిపతినా కథం
50 చి దూఢాం॥ జాతా తస్య పయో
51 నిధే రివ రమా శ్రీరుద్రదేవీ
52 సుతా భాస్వద్భి ర్నృపమాలి
53 రత్ననివహై ర్నీరాజితాంఘ్రి
54 ద్వయా॥ త్యాగేవ త్రిదివద్రు
55 మా న్దశదిశః కీర్త్యా ధనా
56 నాం హా(ప?)తిం లక్ష్మ్యా కించ
57 భుజాబలేన విజయం
58 న్యక్కుర్వ్వతీ వర్త్తతే॥ భాగ్యై
59 ర్వ్విశ్వస్య తస్యాః పతి రభవ
60 దక్షో వీరభద్రాభిధాన స్సౌ
61 ందర్య్యే ణేందు మహ్నాం
62 పతి మపి మహసా
63 మందభాసా వితన్వ(న్) య
64 ద్దైన్యవర్గ్యం విదగ్ధా యమరు
65 వితరణం యాచకౌ
66 ఘా య దాజ్ఞాం రాజానో య
67 త్ప్ర)తాపం విమతనృపత
68 యో జానతే జ్ఞాతభావాః॥ జ్యే
69 ష్ఠ శ్చాళుక్యవంశార్ణ్ణ

—। పూర్వదిశ ।—

*   *   *   *   *   *   *

1 ర్ణై రరినృపతితమ(స్స)ంచ (య్యై)
2 (రా)శుయాతం॥ లక్కాంబా
3 యాం సుతో జాత శ్రీమహా
4 దేవరాజతః। నామ్నేందుశే
5 ఖరో రాజా కుమార శ్శివయో
6 రివ॥ ఇందుశేఖరనరేంద

7 నందనే నందతి స్వయ మ
8 కేవనందనే। జగ్మపాం విత
9 రణాం రణాం ముపాలుస్వ
10 స్థతైవ విదుషాం ద్విషా మ
11 పి॥ లెంక స్తస్యాకలంకః ప్రతిస్ప
12 తిసరోజాతరాజన్యగా. కో ని
13 శ్శంక శ్శస్త్ర తేజ స్ఫురతి రణశి
14 ర స్యుద్ధతా రాతిఘోరే। య
15 స్య స్యు త్కృత్తమత్తద్విపవిపు
16 లకిరోవ్రాతనిర్యాణముక్తా
17 భీక్తై జాతా స్సకీర్తిప్రతతివిత
18 (త)యః ప్రోల్లసంతి త్రిలోక్యాం॥
19 భువిమాచనాయకాఖ్యో
20 విదితో జనకో జనన్యపిచ
21 సాక్షాత్। గుణవిజితమహా
22 లక్ష్మీ శ్శీలవతీ భవతి మాదచీ
23 యస్య॥ వీరేందుశేఖరపదా
24 రవిందసేవకేన శ్రీసోతినాయ
25 క ఇతి ప్రథితేన తేన। యూపంశ
26 వర్ధన సమాహ్వయసంస్కృతా
27 పా కుల్యాకృతా త్ర రుచి(రా) కొలి
28 పాకపుర్యాం॥ అన్యః కాకతి
29 సంతతిక్షితిభృతాం భృత్యాశ్చి
30 రా యేశ్వరా (రాః?) ధకా స్సూనృతవా
31 దిన స్త్రిభువనఖ్యాతైకవీరా

(ఉత్తరదిక్కున నున్న దీని తరువాయి స్పష్టముగా లేదు, మరికొందఱు నాయకులు సోమేశ్వరునకు భూదానము చేసినట్లు సూచనలు గలవు.)

గ్రంథస్వీకారము.

(1) తప్రాసకందరామాయణము - బాల, అయో, ధ్యారణ్యకాండములు: — మ॥ కొచ్చెర్లకోట వేంకటరామయ్యగారిచే రచియింపఁబడినది. బ్రహ్మశ్రీ కవిశేఖర వడ్డాది సుబ్బారాయఁడుగారిచే సరిచూడఁబడినది కవిగారు "సీతా రామాంజనేయ శ్రితజనగేయా" యను మకుటముతో సుమారు 600 కందములలో బాలకాండమును, 950 కందములలో నయోధ్యాకాండమును తప్రాసయుతముగా రచియించినా రనిన నెల్లరును ముక్కుమీఁద వ్రేలు పెట్టుకొనవలసినదే. ఇక్కాలమున నిట్టినియమములతోఁ బద్యములు చెప్పువారు లేరు. నియమమునకు లోఁబడి రచియించిన యీగ్రంథములోని పద్యములు కొన్ని ధారాళముగా నుండవు. ఉండకుండుట సహజమే. ఇందుఁ గొన్నికొన్ని విషయములు, వాల్మీకిరామాయణములోనివి గావు. మోక్షగుండరామాయణ మను హరికథనుండి చాలవఱకు గ్రహింపఁబడినవని కవిగారు తెల్పినారు.

సీతయుఁ దనబాల్యంబున, భూతేశునిచాప మీఁద్వఁ బుడకఁగఁ గ్రీడా
దాతయు విస్మయమందెను, సీతారామాంజనేయ శ్రితజనగేయా.
దాతను జేరియు శత్రు, వ్రాతముగని చంపనేల ప్రహరింతు నరీ
చూతువుగా కిపు డనవే, సీతారామాంజనేయ శ్రితజనగేయా.
ఆతరుణీమణి భర్తయు, వాతాపున నుండెనేని నపుడే నిన్ను
స్వేత్రుంపఁడె యన ఖగము తు, సీతారామాంజనేయ శ్రితజనగేయా.

గాయత్రీమహామంత్ర ప్రథమాక్షరము తకారము ప్రాసగాఁగొనఁబడినది యిందొకవిశేషము.

ఈగ్రంథము రాజమహేంద్రవరములోని సీతమపేఁటనివాసులగు కవిగారియొద్ద దొరకును. బాలకాండ మొకసంపుటము. అయోధ్యారణ్యకాండము లొక సంపుటము. కాని ఒకటి క్రౌను, ఒకటి డెమ్మీ. రెండును ఒక్క రీతినే యుండవలసినవి. వెల తెల్పఁబడియుండలేదు.

ఈక్రియాదిగ్రంథములు మూఁడు శ్రీకాశీక్షేత్రమందలి శైవభారతభవనమునకుఁ గార్యదర్శులుగానున్న శ్రీయుత చిదిరెమఠము వీరభద్రశర్మగారిచే మాకుఁ బంపఁబడినవి. గ్రంథములు దేవనాగరలిపిలో ముద్రితములు. వీరశైవమతమునకు సంబంధించినవి.

(1) దుర్వాదదూరీకరణము—ఇది ధార్వారుజిల్లాయందలి నాగనూరు
బృహన్మఠాధ్యక్షులును, ప్రస్తుతము మైసూరునందు వెలువడు "పంచాచార్య
ప్రభ"యను కర్ణాటపత్రికకుఁ గార్యనిర్వాహకులు నగు పండిత శ్రీకాశీనాథ
శాస్త్రికావ్యతీర్థుల వారిచే వారు కాశీలో విద్యాభ్యాస మొనర్చుచున్నప్పుడు
1916—1917 సంవత్సరములో రచింపఁబడినది- వీరశైవమతమునకుఁ బ్రధా
నాంగమగు లింగధారణము వేదాగమశాస్త్రపురాణాదిసమ్మతమని నిరూపించు
టయే గ్రంథముయొక్క ముఖ్యప్రయోజనము. ఉత్తరహిందూస్థానము నడుమ
రాంవపట్టణమందలి పరమహంసాశ్రమమునందు పండిత శ్రీకాలికేశ్వరదత్త
శర్మగారు తాము రచియించిన "శైవబ్రాహ్మణోత్పత్తి" యను గ్రంథముయొక్క
ప్రస్తావనలో లింగధారిశైవులు "అవైదికులు" లని లిఖించినారఁట. ఆదుర్వాద
మును దూరీకరించుటకయి శ్రీకాశీనాథశాస్త్రిగారికిని శ్రీకాలికేశ్వరదత్త
శర్మగారికిని జరగిన పత్రవ్యవహారములే యీగ్రంథరూపమును దాల్చినవి.
శ్రీకాశీనాథశాస్త్రిగారు పంపిన మొదటిలేఖకు శ్రీకాలికేశ్వరదత్తశర్మగారు
కొంత సమాధానము నొసంగిరి. కాని దానిని సవిమర్శముగ ఖండించుచు
శ్రీకాశీనాథశాస్త్రిగారు పంపిన ప్రతిలేఖకయి శర్మగారు పలుమాఱులు రిజ
స్టర్డు ఉత్తరములద్వారమున హెచ్చరింపఁబడియు మౌనము వహించినారు. అం
దుచే విద్వాంసులీవాదవిషయమును విచారించి యథార్థతత్త్వమును గ్రహిం
తురుగాకయను తలంపుతో నీలేఖలనెల్లఁ బుస్తకరూపమునఁ బ్రకటించితి మని
శ్రీకాశీనాథశాస్త్రిగారు తమవిజ్ఞప్తిలోఁ దెలియఁబఱచిరి- గ్రంథము శ్రీకాశీ
నాథశాస్త్రిగారి యద్వితీయమతపరిశ్రమమునకుఁ బాండిత్యమునకు నాదర్శక
ముగనున్నది. "పవిత్రం తే వితతం బ్రాహ్మణస్పతే ప్రభుర్గాత్రాణి పర్యేషి విశ్వతః
అతప్తతనుర్నతదామోఽశ్నుతే శ్రుతాస ఇద్వహన్తస్తత్సమాశత" ఇత్యాది
శ్రుతివాక్యములఁబట్టియు, "నిధనపతయే నమః నిధనపతాంతికాయ నమః......
పతత్సోమస్యసూర్యస్య సర్వలింగం స్థాపయతి పాణిమంత్రం పవిత్రం"మున్నగు
మహానారాయణోపనిషద్వాక్యములఁ బట్టియును, తదుపబృంహణరూపము
లగు ననేకపురాణాగమాది ప్రమాణములఁబట్టియు లింగధారణము వైదికమే
యని, సనాతన మని, పూర్వమునీశ్వరసమాశ్రిత మనియు శ్రీశాస్త్రిగారు
లెస్సగాఁ బ్రతిపాదించిరి. వీరశైవమతప్రాచీనత నెఱుంగఁగోరువారికీ గ్రం
థము చాల నుపయోగకరము. ఈలేఖ లాంధ్రభాషలోఁ బరివర్తింపఁబడినచో
నాంధ్రవీరశైవులకుఁ జాల నుపయోగించును. వెల రు 0-4-0 మాత్రమే.

(౭) లింగధారణచంద్రిక—ఇదియుఁ బైదానివలెనే లింగధారణము వేదసమ్మత మనియు సనాతన మనియు నిరూపించు నత్యుత్తమమయిన ప్రాచీన గ్రంథము. ఇది శ్రీనందికేశ్వర విరచితము. ఈనందికేశ్వరశివాచార్యుఁ డెప్పటివాఁడో తెలియదు. ఈగ్రంథము మొదట 1884 సంవత్సరములోఁ దెలుఁగులిపిలోఁ జెన్నపట్టణమందలి శైవసిద్ధాంత ముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రింపఁబడి శ్రీమల్లంపల్లి మల్లికార్జునలింగము, అత్తలూరు కోటిలింగము అనువారలచేఁ బ్రకటింపఁబడినది. గ్రంథమునకు వ్యాఖ్యానము లేకుండుటచే నిందచ్చటచ్చటఁ బ్రతిపాదితమయిన మీమాంసాధికరణముల కాఠిన్యముచే గ్రంథవిషయము పండితులకుఁ గూడ సులభగ్రాహ్యము కాకున్నది. ఈలోపమును నివారించుటకయి శ్రీకాశీక్షేత్రస్థ విశ్వారాధ్యసింహాసనాధ్యక్షులు, శ్రీమన్మహామహోపాధ్యాయ పండిత శ్రీశివకుమారశర్మమిశ్రులచే శరన్నామక వ్యాఖ్యను రచియింపించి తద్వ్యాఖ్యాసమేతముగ నీప్రస్తుతగ్రంథమును బ్రకటించిరి. కర్ణాటభాషలోఁ బూర్వము ముద్రింపఁబడిన మూలగ్రంథమొక దానిని వీరాధారముగాఁ గొనినట్లు గ్రంథభూమికవలనఁ దెలియనగును. తెలుఁగుప్రతికిని దీనికిని గొన్ని పాఠభేదము లచ్చటచ్చటఁ గాననగును. గ్రంథకర్త నందికేశ్వరావతారషట్స్థల పరబ్రహ్మానందపూజ్యపాదు లని తెలుఁగు ప్రతిలోని యంత్యగద్యములలోఁ గానవచ్చుచున్నది. బసవేశ్వరపౌత్రుఁడును, మహేశాచార్యసూనుఁడు నగు నందికేశ్వరుఁడు గ్రంథకర్త యనియు నాతఁడు శ్రీమద్వీరశైవవిశిష్టాద్వైత విద్యాచార్య, పాషండాంబుజ మహాగజ, పాంచరాత్ర ప్రాలేయ చండకిరణ, అద్వైతకుంభికుంభదళన రౌద్రపంచానన బిరుదాంచితుఁడనియుఁ బ్రస్తుతగ్రంథమువలనఁ దెలియనగును. తెలుఁగుప్రతిలోని గ్రంథావతారిక యీగ్రంథమునఁ గానరాదు. దానిలో గ్రంథకర్త తనయుద్యమ కారణము నిట్లు వివరించినాఁడు. "వేదశాస్త్రాణ్యనాలోచ్య కేచిత్పండితమానినః। ధారణం శివలింగస్య నాంగీచక్రు రమర్షితః॥ స్వయంవరే వరం దేహీ కరోమి భవదాజ్ఞయా తేషాన్నిరాససిద్ధ్యర్థం లింగధారణచంద్రికాం॥

ఇది లింగధారణ సిద్ధాంత మనియు, ఖననసిద్ధాంత మనియు రెండుభాగములుగా రచియింపఁబడినది. అసంఖ్యాకము లగు శ్రుతిస్మృతిపురాణాగమాది ప్రమాణములచే నీసిద్ధాంతములు రెండును బాగుగాఁ బ్రతిపాదింపఁబడినవి. శరద్వ్యాఖ్యయుసార్థకనామమై దురవగాహవిషయములను సువిశద మొనర్చు

చుఁ బాఠకులకు మిగులనుపయుక్తముగ నున్నయది. వీరశైవమతజిజ్ఞాసువులకీ గ్రంథమత్యావశ్యకము. గ్రంథము వెల రు 3—0—0.

(3) వీరశైవేందుశేఖరము—దీనిఁగూర్చి ముందు బ్రకటింపఁబడును.

1. ఆంధ్రభూమి—సర్వవిషయములను జర్చించు సచిత్రాంధ్రమాసపత్రిక. సంపాదకులును బ్రకాశకులును గూడ బ్ర॥ ఆంధ్ర శేషగిరిరావు బి.ఏ. గారు. వీరు పత్రికాప్రకటనానుభవము చాలకలవారు గావున నాంధ్రభూమిని గడుమెలఁకువతో నడపి యాంధ్రుల యాదరప్రోత్సాహములకుఁ బాత్రముగా నొనరించి ప్రఖ్యాతింగాంతురుగాక.

ఇప్పత్రిక నెలనెలకు 50 పుటలచొప్పున 25 వ తేదీని బ్రచురింపఁబడుచుండును. వేపేరీ చెన్నపురి. చందా సం॥నకు రు 3. విడిసంచిక 0-4-0.

2. వినోదిని—ఇది యొక సచిత్రమాసపత్రిక. ఇందుఁ బ్రచురింపఁబడువ్యాసము లన్నియు నవ్వుపుట్టించుచు హాస్యరసపూరితములై పాఠకులకు వినోదము గొల్పుచుండును. సం॥రమునకు చందా రు 1. విడిపత్రిక 0-2-0. నెం 234 రు గోవిందప్పనాయకర్ వీథి, చెన్నపురి. వినోదినీకార్యాలయమునను రైల్వేపుస్తకశాలలయందును బ్రతిముఖ్యపట్టణమందును సాధారణముగా దొరకును. ప్రకాశకులపేరు పాఠకులకుఁ దెలియుమార్గము పత్రికలోఁ గనబడదు.

3. గృహలక్ష్మి—దసరాసంచిక—చెన్నపురిలో డాక్టరు కే. యన్. కేసరి గారిచేఁ బ్రకటింపఁబడుచున్న గృహలక్ష్మియను మాసపత్రిక, ఆఱుసంవత్సరములనుండి దినదినాభివృద్ధి నొందుచున్నది. దానికిఁ బ్రతివత్సరమును దసరాసంచికయను నొకచక్కని సంచిక సర్వాంగసుందరముగా వెలువడుచున్నది. ఈసంవత్సరమునఁ గూడ దసరాకు (ఆఱవసంచిక) బైలుదేఱినది. పత్రికయేమి పత్రికలోనివిషయము లేమి స్త్రీలకేకాదు పురుషులకుఁగూడఁ జిత్తాకర్షకములై యున్నవి. వ్యాసములు పలువురు తరుణీమణులచే వ్రాయఁబడుచున్నవి. ఇయ్యది సర్వవిధముల భారతీప్రకృతిగా నలరారుచున్నది. దీనిసలహాసంఘములో ననేకులు సుప్రసిద్ధవిదుషీమణులును విద్వాంసులు నుండుటచేఁ బత్రిక వివిధరుచులవారికిఁ దగినట్లు వివిధవ్యాసములతో విరాజిల్లుచున్నది. స్త్రీలయారోగ్య సౌభాగ్యములను వెంపొందించు సచిత్రముగఁ బ్రకటించు డాక్టరుగారి యుద్యమము కొనియాడఁదగినది. సర్వేశ్వరుఁ డీపత్రికకును బత్రికాసంపాదకులకును దీర్ఘాయువొసంగుఁగాక!

*భోజదేవుని 'శృంగారప్రకాశము'.

—దుయాయుణ్ణి వేఙ్కటవీరరాఘవాచార్యులుగారు, బి. ఏ., కాకినాడ.—

---

(1). విషయవివేకము:——విద్వత్కవీంద్రుఁడును, కవికోకిలకల్పభూజుఁడును జగద్గీతకీర్తియు నగు భోజదేవుఁడు [క్రీ. శ. 11 వ శతాబ్ది] సంస్కృతమున వివిధ శాస్త్రవిచారకము లగు సత్కృష్టగ్రంథము లనేకములు నిర్మించి గీర్వాణశారదారాధనము నొనరించియున్నాఁడు. అలంకారశాస్త్రగ్రంథ మగు నీతని 'సరస్వతీకంఠాభరణము' సుప్రసిద్ధమే. మఱియు నీతఁడు 'శృంగారప్రకాశ' మను బృహదలంకారగ్రంథమును గూడ రచించియున్నాఁడు. నేఁటిదనుక విద్వల్లోకవిదితము లగు నలఙ్కారగ్రంథములలోని కెల్ల నిది బృహత్తమ మనుట నిర్వివాదవిషయము. ఈ గ్రంథము 36 ప్రకాశములుగా విభజింపఁబడి యున్నది. ప్రతిప్రకాశముయొక్క పరిమాణము సుమారు వేయి యనుష్టుప్ శ్లోకముల గ్రంథమంతయుండును. ఇందలి మొదటియెనిమిది ప్రకాశములలోను వ్యాకరణశాస్త్రమునకు సంబంధించిన శబ్దము, అర్థము, వృత్తి మొదలగు విషయములు వివరింపఁబడినవి. నవమప్రకాశమున గుణదోషములు, దశమప్రకాశమున నుభయాలంకారములును, నేకాదశప్రకాశమున మహాకావ్యవిచారమును, ద్వాదశప్రకాశమున నాటకవిచారము నొనరింపఁబడి యున్నవి. మిగిలిన 24 ప్రకాశములలోను రసవిచారము చేయఁబడెను. అందును 'శృంగారము'నకు నగ్రస్థాన మీయఁబడెను. 'రస' మనఁగా 'శృంగారరసము'నకే చెల్లు నను భోజుని సిద్ధాంతము ననుసరించి యీ గ్రంథమునకు 'శృంగారప్రకాశ' మని యన్వర్థాభిధాన మొసఁగఁబడెను. ఇందలి మూఁడు ప్రకాశములు [22, 23, 24] గల గ్రంథభాగము [108 పుటలు] నాగరలిపిలో శ్రీ యదుగిరి యతిరాజస్వామిచేఁ బ్రకటింపఁబడియున్నట్లు విదితమే. శ్రీస్వామి 'శృంగారప్రకాశము'ను సాలంకషముగ వ్యాసంగ మొనర్చి యమూల్యము ను విపులము నగు పీఠికను రచియించి పైఁ జేర్కొనిన ప్రథమసంపుటములోఁ జేర్చి ప్రచురించిరి. ప్రతిప్రకాశమునందలి విషయమును సూచించుచుఁ బ్రతిప్రకాశముయొక్క యాద్యంత భాగములఁ గూడఁ బీఠికలో నీ రుల్లేఖించియున్నారు. శ్రీమత్పండిత ఆసూరి రంగస్వామి సరస్వతిగారు [బి.యే.] ఆంగ్లమున రచియించిన యుత్తమోపోద్ఘాతముగూడఁ

---

*ఈ వ్యాసము మూఁడుసంవత్సరములకుఁ బూర్వమున రచించితిని. ఏప్రిల్ 1938 లో రాజమహేంద్రవరమునఁ గవిశేఖర శ్రీ వద్దాది సుబ్బారాయఁడుగారి యగ్రాసనాధిపత్యమునఁ జరిగిన ఆంధ్రసాహిత్యపరిషద్వార్షికసభలోఁ జదువఁబడెను.

వైసంపుటమునకుఁ జేర్పఁబడియున్నది. 31, 32, 33 ప్రకాశములుగల ద్వితీయ సంపుటము శ్రీస్వామివారిచే ముద్రింపఁబడుచున్నది. 26 వ ప్రకాశము సమగ్రముగా నుత్పన్న మయ్యెను. 25, 27, 29 ప్రకాశములలో విశేషముగా గ్రంథపాతము చూపట్టుచున్నది. 'నాటకవిచారక మగు ద్వాదశ ప్రకాశమును శ్రీమానవల్లి రామకృష్ణకవిచంద్రులు పరిష్కరించియున్నా రనియుఁ, ద్వరలో ముద్రింప నుండి రనియుఁ గాశీప్రసాదజయస్వాల్ పండితుఁడు* వ్రాసిన వ్యాసముం బట్టి తెలియుచున్నది ఈవ్యాసము ప్రకటింపఁబడి నేఁటికి మూఁడువత్సరములైనది కాని నేఁటికిని శ్రీరామకృష్ణకవిగా రాసంపుటము ను బ్రచురించి యుండ లేదు. వా రెప్పుడు దానిని బ్రచురింతురా యని స్వాతివానలకు ముత్తెపుఁజిప్పలవలె నువ్విళులూరుచున్నారము. ఈ ప్రకాశమున విద్వల్లోక మింతదనుకఁ గని విని యెఱుఁగనివియు, విలుప్తములును, నామమాత్రజ్ఞాతములు నగు ననేకనాటకములనుండి యుదాహరణము లొసంగఁబడి యున్నట్టులు తెలియుచున్నది. ఈవ్యాసమున స్థలాంతరమున సూచింపఁబోవు 'స్వప్నవాసవదత్త'వృత్తాంతముగూడ నీప్రకాశములోనిదే. ఇఁక 'శృంగారప్రకాశము'నందలివిషయముల సూచించెద.

(2). ప్రకాశసంఖ్య.

1 వ ప్రకాశము: ప్రకృతిప్రత్యయోపపదనిపాతాదికవర్ణనప్రకాశము. (ప్రకృత్యాదిప్రకాశము)
2 ప్రాతిపదికాదిప్రకాశము.
3 ప్రకృత్యాదిశబ్దప్ర. (శబ్దప్రపంచము)
4 క్రియాద్యర్థచతుష్టయప్ర.
5 ఉపాధ్యాద్యర్థచతుష్టయప్ర. (ఉపాధ్యాదికభేదము)
6 విభక్త్యర్థాదిచతుష్టయప్ర. (అర్థవివేకము)
7 కేవలశబ్దసంబంధశక్తిప్ర.
8 సాపేక్షశబ్ద, శబ్దశక్తిప్ర. (శబ్దశక్తివికాసము)
9 దోషహానగుణోపాదానప్ర. (గుణదోషములు)
10 ఉభయాలఙ్కారప్ర.
11 రసవియోగప్ర.
12 ప్రబన్ధాఙ్గచతుష్షష్టిచతుష్టయప్ర.
13 రతి(?) ప్రకాశము.
14 హర్షాదిభావప్ర.
15 రత్యాలంబనవిభావప్ర.
16 రత్యుద్దీపనప్ర. (రత్యుద్దీపనవిభావవర్ణనము.)
17 అనుభావప్ర.
18 ధర్మశృంగారప్ర.
19 అర్థశృంగారప్ర.
20 కామశృంగారప్ర.

* "*King Bhoja's Art Criticism of Lyrical Poetry*"—K. P. Jayaswal, [Modern Review for June 1928. Pp. 722-25]

21 మోక్షశృంగారప్ర.
22 అనురాగప్ర.
23 సంభోగవిప్రలంభశృంగారప్ర.
24 విప్రలంభశృంగారప్ర.
25 ప్రథమానురాగసాధర్మ్యము
(ఇటఁ జాల గ్రంథము లోపించినది)
26 అంతయు నుత్సన్నమైనది
27 అభియోగవిధిప్ర.
(ఇక్కడనుజాల గ్రంథముపోయినది)
28 దూతవిశేష,దూతకర్మోపవర్ణనప్ర.
29 దూతప్రేషణ, సందేశదానప్ర.
(ఇటను గ్రంథపాతము గలదు)
30 మానప్ర.
31 ప్రవాసోపవర్ణనప్ర.
32 కరుణరసవినిర్ణయప్ర.
33 సంభోగశబ్దార్థప్ర.
34 ప్రథమానురాగప్ర.
35 మానాంతరాదిప్ర.
36 సంభోగావస్థాప్రకాశ మను షట్త్రింశ ప్రకాశము.

(3). ఈ గ్రంథమునఁ బేర్కొనఁబడిన గ్రంథకర్తలు, గ్రంథములు.

1 ధర్మకీర్తి.
2 పంచశిఖుఁడు.
3 వాగురి.
4 వికటనితంబ.
5 విశాఖదేవుఁడు.
6 శాకల్యుఁడు.

ఇఁక నీగ్రంథమున నుట్టంకితము లగు గ్రంథములఁ బేర్కొనియెదను. ఇందేమైదాఱుగ్రంథములో తప్ప మిగిలిన వన్నియు నసూర్యంపశ్యములే యనఁదగును.

1 అనఙ్గవతి.
2 అబ్ధిమథనము.
3 అభిసారికావంచితకము.
4 ఇందులేఖ
5 ఇందుమతి.
6 ఉదయనోదయము.
7 ఉషాహరణము.
8 ఉదాత్తరాఘవము.
9 కుందమాల [ముద్రితము]
10 కువలయాశ్వచరితము.
11 కృత్యారావణము[ఇది భావప్రకాశమునఁ గూడ నుద్ధృతము అభినవభారతీ,వక్రోక్తిజీవిత,సాహిత్యదర్పణములలోఁ గూడ నుట్టంకితము. దీనింగూర్చిన వ్యాసమును మద్రపుర ప్రాచ్యపరిశోధకపత్రికలోఁ జూడనగును II సం. 3, 4, సంచికలు. జూలై, అక్టోబరు 1928]
12 కృష్ణచరితము.
13 చారుమతి.

[ఈవిషయ మనూదికను బ్రదర్శించుటకు నా కుపజీవ్యగ్రంథములు: (1) శ్రీయతిరాజస్వామి సంస్కృతపీఠిక. (2) మహామహోపాధ్యాయ, సాహిత్యాచార్య రామావతారశర్మ (M. A.) మహోదయులు "సుధ" యను హిందీమాసపత్రిక యొక్క 'సాహిత్యాంకము'లో 'శృంగారరసము' అను శీర్షికతో వ్రాసినవ్యాసరాజము. ఆగష్టు 1928.]

14 చిత్రలేఖ.

15 ఛలితరాఘవము. [ఛలితరామ మని సరస్వతీకంఠాభరణములోఁ గలదు.]

16 తాపసవత్సరాజము. [శ్రీ యతిరాజస్వామిచేఁ బ్రకటితము. సరస్వతీకంఠాభరణోట్టంకితము.]

17 త్రైలోక్యసుందరి.

18 దమయంతి

19 దేవీచన్ద్రగుప్తము.

20 పార్థవిజయము. [పై నుదాహరించిన 'జర్నల్ ఆఫ్ ఓరియంటల్ రిసెర్చి' II సం. 3, 4 సంచికలలో దీనిం గూర్చిన వ్యాసము గనునది.]

21 ఫుల్లనకము.

22 బృన్దావనము.

23 బృహత్కథ.

24 భీమకుల్యా.

25 మత్స్యహసితము.

26 మలయవతి.

27 మదాలసాఖ్యాయిక.

28 మాధవిక.

29 మారీచవధ.

30 మాలతిక.

31 ముకుటతాడితకము. [దీనిం గూర్చిన నా వ్యాసమును మార్చి 1930 భారతిలోఁ గాంచునది.]

32 రతివిలాసము.

33 రామచరితము.

34 రామాభ్యుదయము [దీనిం గూర్చిన వ్యాసము పైనుదాహరించిన 'మద్రపురప్రాచ్యసాహిత్యపరిశోధకపత్త్రిక' III సం. 3 సంచిక. 1929 లోఁ గనునది.]

35 రాఘవానందము.

36 రామాయణము.

37 రావణవధ.

38 లక్ష్మీస్వయంవరము.

39 లీలావతి.

40 విక్రాన్తశూద్రకము. [సరస్వతీకంఠాభరణమునఁ గూడ నుద్ధృతము]

41 వినయవతీశూద్రకము.

42 శకుంతిక.

43 శఖాటికభోపయమము.

44 శూద్రకకథ.

45 స్వప్నవాసవదత్తము.

46 స్వయంప్రభ.

47 సుభద్రాహరణము.

48 హయగ్రీవవధ. [దీనిం గూర్చిన నా వ్యాసము మున్ముందు ప్రకటింతును]

49 హరవిలాసము. [దీనిం గూర్చిన నా వ్యాసమును ఉగాదిసంచికలోఁ జూచునది. 1930 31 సం.]

50 హరివంశము.

51 హరివిజయము.

52 హరిశ్చంద్రచరితము.

(4) గ్రంథకర్తృత్వవిచారము:- ప్రకృతము ప్రచురింపబడుచున్న 'శృంగారప్రకాశము' భోజునిదే యనుసిద్ధాంతమును నిర్వివాదముగఁ బ్రతిపాదింపఁ

దగును. సంస్కృతపీఠికలో నొసఁగఁబడిన యాయాప్రకాశముల యాద్యంత భాగములలో నీవిషయమై యనేకములగు నుపపత్తులు లభించుచున్నవి. భోజుని 'శృంగారప్రకాశము'లోని వని ధర్మసూరి 'సాహిత్యరత్నాకరము'న [334 పు. తెలుఁగు ప్రతి] నుట్టంకించుకొనిన 'శృంగారవీర కరుణాద్భుతహాస్యరౌద్ర', 'వీరాద్భుతాదిషురసేషు' అను రెండు శ్లోకములును 'శృంగారప్రకాశము'నఁ [I ప్రకాశము] కృత్యాదిశ్లోకములలోని 6, 7 శ్లోకములే యని తెలియుచున్నది. తనకృతికి సాహిత్య ప్రపంచమున నమరత్వము సిద్ధించునుగాక యని భోజుఁడు రచించిన—

"శ్లో. యావ న్మూర్ధ్ని హిమాంశుకందలభృతి స్వర్వాహినీ ధూర్జటే
ర్యావ ద్వక్షసి కౌస్తుభస్తబకితే లక్ష్మీ ర్మురద్వేషిణః
యావ చ్చిత్తభువ స్త్రిలోకవిజయప్రౌఢం ధనుః కౌసుమం
భూయా త్తావ దియం కృతిః కృతధియాం కర్ణావతంసోత్పలమ్."

అనుశ్లోకము భోజుని 'సరస్వతీకంఠాభరణము' [నిర్ణయసాగరప్రచురణము. 648 పు.]నఁ గూడ నుపసంహారశ్లోకముగాఁ గానవచ్చెడిని. రసవత్వాదమును భోజుఁడు సూత్రప్రాయముగా 'సరస్వతీకంఠాభరణము'నందలియీ క్రిందిశ్లోకమున నుడివియున్నాఁడు:

"శ్లో. రసోఽభిమానోఽహంకారః శృఙ్గార ఇతి గీయతే
యోఽర్థ స్తస్యాన్వయా త్కావ్యం కమనీయత్వ మశ్నుతే."

[—V పరి. రసవివేచనము. 1 శ్లో. 474 పు.]

ఈయర్థమునే 'శృంగారప్రకాశము'నందలి యీ క్రిందిశ్లోకములో భోజదేవుఁడు నుడివియున్నాఁడు:—

శ్లో. అప్రాతికూలికతయా మనసో ముదాదే
ర్యస్సంవిదోఽనుభవహేతు రిహాభిమానః
జ్ఞేయో రసః సరసనీయతయాత్మశక్తే
రత్యాదిభూమని పున ర్వితథా రసోక్తిః" —శృం. ప్ర. I ప్ర. 8 శ్లో.

ఈరెండు గ్రంథములలోని గద్యములును సమానముగానే యున్నయవి. "సరస్వతీకంఠాభరణము"లో నీతఁడు సరసము విరసము నగు వాక్యముల నిట్లు చమత్కారముగాఁ దెల్పియున్నాఁడు.

శ్లో. వక్ష్యతి స్త్రీతి వాక్యే హి న రసః ప్రతిభాసతే
విలోకయతి కాన్తేతి వ్యక్త మేవ ప్రతీయతే"—స. కం. V పరి. 4శ్లో.

సాహిత్యపాథోనిధిని మథించినవాఁడగుటంజేసి 'సరస్వతీకంఠాభరణము' నందు వలెనే "శృంగారప్రకాశము"నఁ గూడ భోజుఁడు తనలక్షణముల కనేక కావ్యరత్నములనుండి లక్ష్యముల నుల్లేఖించియున్నాఁడు. అపారకావ్యరత్నాకరమునుండి యీతఁడు "సరస్వతీకంఠాభరణము"న 1500 శ్లోకరత్నములను 'శృంగారప్రకాశము'న నించుమించు 16000 శ్లోకరత్నములను సంగ్రథనము చేసెను 'కవీన్ద్రవచనసముచ్చయము,' వల్లభదేవుని 'సుభాషితావళి' శార్ఙ్గధరుని 'శార్ఙ్గధరపద్ధతి'- శ్రీధరదాసుని 'సదుక్తికర్ణామృతము' మొదలగు ప్రాచీన సుభాషితసుధానిధులవలెనే భోజుని యలంకారకృతిద్వయము సారస్వతపరిశోధకులకుఁ,గవితాపిపాసువులకుఁ గూడ నత్యంతచేతోమోదమునొనగూర్చుచుండును. భోజుఁడు లక్ష్యముం జూపకుండ నొక్క విషయమునైన వక్కాణింపఁడు.

(5) భోజునిశయ్య:—'శృంగారప్రకాశము'న భోజునిచే రచింపఁబడిన శ్లోకములు స్వల్పసంఖ్యాకములు మాత్రమే కలవు. ప్రమాణశ్లోకములు, లక్ష్యశ్లోకములు నగు నాకరములు దక్క మిగిలినగ్రంథ మంతయు గద్యమయమే. భోజుని గ్రంథములయందును, నాఁటి కావ్యవాఙ్మయమునను సామాన్యముగాఁ గానవచ్చు భావభాషాసమావేశకౌశలము, సౌకుమార్యమును "శృంగారప్రకాశము"నందలి భోజుని శ్లోకములందుఁ గానవచ్చుచున్నది గద్యభాగముల శయ్య పద్యభాగముల శయ్య కణుమాత్రమును దీసిపోదు శబ్దార్థములు రెండును మహోదార్యవిలసితములు. ఉదా:—

"శ్లో. ఆమ్నాసిషు ర్దశరసా న్సుధియో వయంతు
శృఙ్గార మేవ రసనా ద్రస మామనామః"—శృం. ప్ర. I ప్ర 6 శ్లో.

"వీరాదయో మిథ్యారసప్రవాదాః శృఙ్గార ఏకైకశ్చతుర్వర్గైక శబ్దార్థయో స్సాహిత్యమామనన్తి".—శృం. ప్ర. I ప్ర. [పీఠిక VII–VIII పు]

రసము చిప్పిలునట్టి లఘుకావ్యములు [Lyrics] సంస్కృతకవీన్ద్రుల కంటెఁ బూర్వమే హాలసాతవాహనుఁడు [గాథాసప్తశతి] మొదలగు ప్రాకృత కవులు విశేషముగా రచించియుండిరి. భోజుని కాలమునకు [క్రీ. శ. 11వ శతాబ్ది] సంస్కృతప్రాకృతములరెంటియందును, ఈరసగీతవాఙ్మయము[Lyrical

Literature] విశేషముగా నభివృద్ధిఁగాంచినయది. అట్టియెడల భోజుఁడు కావ్యనిర్మాతలను, గావ్యపరిశోధకులును రసికులు నగునాలఙ్కారికుల నొకపరిషత్తుగా సమావేశ మొనరించి, సంస్కృతప్రాకృతకవితారత్నాకరమునుండి యించుక స్థూలములు నమూల్యములు నగుశ్లోకరత్నముల సుభాషితసర్వస్వ మనఁ దగు సంధానగ్రంథముగాఁ గ్రోడీకరింపించి యుండును. కవి గానివాఁడు ధారానగరమున నుండరా దని భోజునియనుశాసనమఁట. కవితాదేవత తాండవ మొనరించునట్టి భోజుని ప్రసన్నవదనాంభోజమునొక్కసారియయిన నవలోకించుభాగ్యము బ్బెనేని నిరక్షరకుక్షికిని సద్యఃకవితాప్రాప్తి కల్గుచుండెడిదఁట * అట్టి మహానీయుఁ డగుభోజుఁడు దక్క, సారస్వతవిషయమున నిట్టిఘనకార్యమునకు నను ముకట్ట నర్హతరు లిఁక నెవ్వ రుందురు? భోజుని ప్రతికృతియుఁ దన్నిర్మిత మగు [250 చదరపుమైళ్ళకంటె నెక్కువవిరివిగల] విశాలసరోవరరాజమువలెనే సజీవమై సారగర్భమై సౌందర్యసంపన్నమై యలరారుచుండును. తనకుఁ బిమ్మటఁ గావ్యకుసుమావళి నాస్వాదింప నుత్కంఠగొను రసికాళికి మహోపకారకముగ భోజుఁడు ప్రాక్తనప్రాకృతసంస్కృతకవితోద్యానము నన్వేషించి, సజీవమును, సారవంతమును, నమరత్వప్రపాదకము నగుకవితామృతమును 'శృంగారప్రకాశ'మను నీకృతిభాజనమున సంగ్రహించియున్నాఁడు. ఈకృతినిర్మాణావసరమున భోజున కిట్టియభిప్రాయమే యుండియుండు నని యీగ్రంథమును బరిశీలించుబోద్ధలకుఁ దెలియకపోదు.

(6) భోజునిప్రాకృతకవితాదరణము :—భోజుఁడును, దదనుయాయులును సంస్కృతకవితాసుధాస్వాదనముతోడనే తృప్తినంది యుండలేదు. అతిరుచ్యకవితాసుధామయ మగుప్రాకృతసారస్వతమధుకోశముం గూడ వీ రన్వేషించి యందలియమృతముం గూడ 'శృం. ప్ర.' అను నీకృతిపాత్రమున సంగ్రహించియుండిరి.

భోజుఁడు ప్రామాణికుఁ డగునాలంకారికుఁడే కాక శబ్దశాస్త్రనిష్ణాతుఁడని 'శృం. ప్ర.' లోని మొదటి యెనిమిదిప్రకాశములవలనను, దన్నిర్మితమగు 'సరస్వతీకంఠాభరణ'మను (స్వతంత్రవ్యాకరణగ్రంథము)వలనను విశద మగుచున్నయది. ఈతఁడు ప్రాకృతిసారస్వతసాగరమునఁగూడ నోలలాడిన ప్రథితప్రజ్ఞుఁడు. 'శృంగారప్రకాశము'న సంస్కృతశ్లోకములకంటెఁ బ్రాకృతగాథలే

* సాలభంజికలిచ్చిన వరమువలననఁట.

ప్రచురముగా నుట్టంకింపఁబడియున్నయవి. భోజునకు సంస్కృతశ్లోకములకంటెఁ బ్రాకృతగాథలే యెక్కుడు ప్రహర్షహేతువులగునట్లు తోఁచెడిని. ఇందువలన నాఁడు ప్రాకృతకావ్యములు సార్వజనీనములై విలసిల్లుచుండెడి వని తెలియుచున్నది. సంస్కృతకృతికల్పనముకంటెఁ బ్రాకృతకావ్యనిరచనమే నాఁడు విశేషాదరణీయముగా నుండియుండును. కాని యీ ప్రాకృతకవితాకల్పకములు గూలంకష కాలప్రవాహముచే నిర్మూలింపఁబడియుండును. హాలసాతవాహనుని 'సప్తశతి' రాజశేఖరుని 'కర్పూరమంజరీ'సట్టకము, వాక్పతియొక్క 'గౌడవధ' మొదలగునుత్కృష్టకావ్యములు ప్రాకృతమున స్వల్పసంఖ్యాకములు మాత్రమే మనకు సుపరిచితములై యున్నయవి. బాలకవియుఁ, గవిరాజు నగురాజశేఖరునకు నాతనిభార్య యగు 'అవన్తిసుందరీ'విదుషీమణికిని బ్రాకృతకవన మన విశేషాదరము గలదు. తనసతీతోషణమునకే యితఁడు 'కర్పూరమంజరి'ని నిర్మించియున్నాఁడు. అవన్తిసుందరి యలంకారశాస్త్రమునసే గాక ప్రాకృతగాథారచనమునను నందెవేసినచేయి. ఈమె రచించినప్రాకృతగాథలు హేమచంద్రుని 'దేశీనామమాల'లో నుల్లేఖింపఁబడియున్నవి. ఈవిషయములం జూడ నాఁడు ప్రాకృతకవితకుఁ గలయాదరము విశద మగును. ప్రాకృతవైశిష్ట్యమును రాజశేఖరుఁ డిట్లు లభివర్ణించియున్నాఁడు.

(i) ఛాయ:—"అర్థనివేశా స్త ఏవశబ్దా స్త ఏవ పరిణమన్తో౽పి ఉక్తివిశేషః కావ్యం భాషాయా భవతి సా భవతు."

(ii) "పరుషాః సంస్కృతగుమ్ఫాః ప్రాకృతిగుమ్ఫో౽పి భవతి సుకుమారః। పురుషమహిలానాం యావ దిహాన్తరం తేషు తావత్"

కర్పూరమంజరి. I.—7, 8 శ్లో.

వాక్పతిరాజుకూడ 'గౌడవహో'లోఁ బ్రాకృతప్రాశస్త్యము నిట్టులు వ్రాసియున్నాఁడు.

(iii) "ఛాయ:— నవ మర్థదర్శనం సంనివేశశిశిరాబన్ధర్థయః అవిరళమేతత్ ఆభువనబన్ధ మిహ కేవలం ప్రాకృతే"-గౌడవధ-9.శ్లో.

(iv) "సకలా ఏతత్ ప్రాకృతం వాచో విశన్తీవ ఇతశ్చ ప్రాకృతా ద్వినిర్గచ్ఛన్తి వాచః అగచ్ఛన్తి సముద్రమేవ నిర్యాన్తి సాగరాదేవ జలాని"—అదే.93 శ్లో.